

MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASI TARBIYALANUVCHILARI IJTIMOYLASHUVIDA MUASSASA PSIXOLOGINING ROLI.

Mengliyeva Gavhar Ibragimovna

TerDPI Pedagogika va psixologiya mutaxassisligi 2-kurs magistri

Tel: +998971928777
TerDPI Pedagogika va psixologiya mutaxassisligi 2-kurs magistri

O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida "maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy jihatdan rivojlanishi uchun shart-sharoitlar yaratish, maktabgacha ta'lim tizimiga innovatsiyalarni, ilg'or pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish" kabi ustuvor vazifalar belgilangan. Bu vazifalarni amalga oshirish maktabgacha yoshdagi bolalarni davlat talablariga muvofiq nutqini o'stirish, mustaqil fikrlashini shakllantirish bo'yicha ta'lim berish dasturlarini ishlab chiqish hamda bolalarni mustaqil fikrlashga o'rgatish texnologiyalari kompetensiyaviy yondashuv asosida rivojlantirish dolzarbligini ko'rsatmoqda.

Bundan tashqari, maktabgacha yoshdagi bolaning yoshiga mos keladigan bilimlarni qanchalik tez egallashi ham muhimdir. Bu omillarning barchasi kelajakda muvaffaqiyatli o'qishning kalitidir. Agar bola tengdoshlarining ma'lum bir guruhiga kirganda, umumiy qabul qilingan standartlar va bolaning individual fazilatlari o'rtasida ziddiyat bo'lmasa, u atrof-muhitga moslashgan deb hisoblanadi.

Ijtimoiylashuv jarayoni shunchalik murakkabki, u bir nechta elementlarni o'z ichiga oladi. Mashhur terapevt Virjiniya Satir bolani kuniga bir necha marta quchoqlashni tavsiya qildi. Shu bilan birga, u har bir inson omon qolishi uchun 4 marta quchoqlash mutlaqo zarurligini, sog'liq uchun esa kuniga kamida 8 marta quchoqlash kerakligini aytdi. L.N. Tolstoyning yozishicha, bola avlodlarning an'ana va urf-odatlarini ulug'langan, o'tmish, bugun va kelajak o'rtasida uzviylik mavjud muhitdagina shaxs bo'lishi mumkin.

Bolani bog'chaga moslashishida muassasa psixologining o'rni katta bo'lib, bolada muvaffaqiyatli adaptatsiyani ta'minlaydi. Bolani xarakter xususiyatidan kelib chiqib uni jamoaga qo'shishni samarali usul va vositalaridan foydalanish, zamonaviy psixologiyada keng targ'ib qilinayotgan "Artterapiya" turlarini qo'llay olish ko'nikmalariga ega bo'lgan mutaxassis tarbiyachi va ota-ona uchun yaqin ko'makchi bo'la oladi. Chunki ota-onalarni qiynaydigan muammolardan biri bu bolaning bog'chaga bormayman degan xarxashasidir. Buning uddasidan chiqish uchun psixolog o'z kasbiga doir bilimlar bilan qurollangan bo'lishi, psixolog kasbiga qo'yilgan kasbiy va shaxsiy talablarni bilishi kerak.

Psixologik xizmat xodimlari barcha muammolarni hal qilishda bolani har tomonlama va garmonik rivojlanish vazifalariga va uning qiziqishlariga tayanadilar.

Amaliyotchi psixolog o'z faoliyatini pedagogik jamoa va ota-onalar bilan yaqin aloqada amalga oshiradi. Psixologik xizmat o'z faoliyatida tibbiy, defektologik va boshqa xizmat turlari, shuningdek, bola tarbiyasida yordam ko'rsatuvchi jamoatchilik xodimlari bilan yaqin aloqada ish olib boradi. Barcha mutaxassislar bilan munosabat tenglik asosida va fikrlarning bir-birini o'zaro to'ldirishi asosida quriladi. Psixolog quyidagi aniq ishlarni amalga oshirishi lozim:

-bolalar, ma'muriyat (direktor, rektor, mudira), o'qituvchilar, murabbiylar, ota-onalar, ijtimoiy hamda jamoatchilik tashkilotlari xodimlariga aniq maslahatlar berish;

-ta'lim, tarbiya, taraqqiyot, kasb tanlash va turmush qurish, o'zaro munosabat, muomala va muloqot sirlari, tengdoshlar va voyaga etganlar munosabati, maslak, dunyoqarash, qobiliyat, iqtidor, axloq-diyonat, iymon, vatanparvarlik muammolari yuzasidan yakka tartibda, guruh va jamoa tarzida maslahatlar uyushtirish;

-shaxsning psixologik holati yuzasidan ekspert-konsultant sifatida tergov ishlarida qatnashish, maslahatlar berish;

-ota-onalarga bolaning psixik rivojlanish xususiyatlari, shaxs sifatida shakllanishi, odamlarning o'zaro munosabati, bunda farzandning yosh, jins, shaxsiy tipologik xususiyatlari muammosi yuzasidan ilmiy-amaliy ma'lumotlar berish;

-ta'limi tizimining barcha bo'g'inlari va bosqichlarida ma'ruza o'qish, otaonalar yig'ilishida, metod birlashma majlisida, pedagogik kengashda, ilmiy kengashda ishtirok qilish orqali muallimlar, ota-onalarning psixologik madaniyatini oshirishga harakat qilish.

Psixolog ta'lim-tarbiya ish rejasini tuzishda, tarbiyaviy tadbirlar ishlab chiqishda, o'quv dasturi va qo'llanmalarni yaratishda faol ishtirok etishi, bosh maqsad bo'lgan shaxsning intellektual qobiliyati, umuminsoniy fazilati, bilim olish ko'nikmalari va malakalari, mutaxassislik fazilatlarini shakllantirishdek muqaddas ishga o'zining munosib ulushini qo'shishdan iborat sharaflil vazifani bajaradi. Yangi tipdagi maktablarga, o'rta maxsus va kasb-hunar hamda oliy o'quv yurtlariga o'quvchilar, talabalar tanlash mohiyati, vazifasi, monandligi, ularning imkoniyati, istiqboli to'g'risida ilmiy-amaliy xususiyatga molik konsultativ ishlarni olib borish: yoshlarni saralash, tanlash, ixtisosga yaroqlilik va layoqatlilik darajasini aniqlash, tanlov jarayonida maslahatchi sifatida qatnashish va boshqalar.

Amaliy psixologning faoliyati uning huquqlari va burchlari majmuasi bilan boshqarilib turilishi lozim. U quyidagilardan iborat:

-Psixolog o'z faoliyatini O'zbekiston Respublikasi hukumatining xalq ta'limi sohasi bo'yicha qabul qilgan hujjatlariga amal qilgan holda bajarishi shart. Psixolog oliy o'quv yurtining psixologiya sohasini (qisqa kursni) bitirganligini tasdiqlovchi maxsus hujjatga ega bo'lishi lozim.

-Psixologiya fanining eng so'nggi yutuqlaridan xabardor bo'lishi, bolalar psixologiyasi, pedagogik psixologiya, amaliy psixologiyani chuqur bilishi zarur.

Diagnostik, psixoprofilaktik, rivojlantiruvchi va psixokorreksion ishlarning hozirgi zamon ilmiy yutuqlariga asoslangan metodlar bilan qurollanishi, xalq ta'limi tizimida doimo o'z malakasini oshirib borishi kerak.

-muammolar muhokamasida va ular yuzasidan qaror qabul qilishda kasbiy vakolat chegarasidan aslo chetga chiqmaslik ma'qul.

-shu sohaning mas'ul mutaxassislari tomonidan ishlab chiqilgan qoidalarga rioya qilgan holda barcha ko'rsatmalar va tavsiyalarni qat'iy bajarishi shart.

-barcha psixologik masalalarni hal qilishda o'quvchi va talaba manfaati, ijtimoiy tarbiya maqsadidan kelib chiqishi zarur.

- diagnostik va korreksion faoliyat natijalarini sir saqlash, olingan ma'lumotlar sinaluvchilar shaxsiyatiga zarar keltirmasligi, ularni qurshab turgan muhit a'zolari tahlikaga tushmasligi kerak.

-ma'muriyat, ota-onalar, o'qituvchilar jamoasi bilan hamkorlikda faoliyat ko'rsatishi lozim.

-bog'chada, maktabda va oliy o'quv yurtida o'tkaziladigan tadqiqot maqsadi, mohiyati, vazifasi va natijalari yuzasidan pedagogik kengash, ilmiy kengash, ma'muriyat (rahbariyat, direktor, rektor)ga ma'lumot berish va Nizom bandlariga qat'iy rioya qilishi maqsadga muvofiqdir.

-ma'muriyatga, pedagogik kengashga, ilmiy kengashga o'quvchi va talabalarga yakka tartibda yondoshishni ta'minlovchi imkoniyat, ularni hal qilishning psixologik shartlari, ta'lim-tarbiyadagi nuqsonlarning oldini olish omillari, yo'llari yuzasidan yordam ko'rsatish zarur.

-bolalar, o'quvchilar, talabalarning shaxsiy muammolarini hal qilishda baholi qudrat ko'mak berishi darkor.

-ota-onalarga tarbiyaviy ishlarni amalga oshirishda maslahatlar berish, nizoli vaziyat va psixologik holatlarni birgalikda tahlil qilish va amaliy tavsiyalar bildiradi.

-ota-onalarga farzandlarning tibbiy yordamga muhtojligi yoki boshqa muassasalarga murojaat qilish zaruriyat ekanligini yuksak pedagogik odob bilan tushuntirishi, berilayotgan ko'rsatmalarga ularni ishontirishi shart.

-barcha qoidalarga va tasdiqlangan hujjatlarga rioya qilingan holda o'tkaziladigan ishlarni qayd qilish va belgilashi lozim.

-o'z faoliyatining (yutuq, nuqson, nizo, hamkorlik) natijalari yuzasidan yuqori tashkilotlarga o'z muddatida axborot berib borish, qabul qilingan hisobot shakllariga hech og'ishmasdan rioya qilishi kerak.

-bog'cha, maktab, yangi tipdagi o'quv yurti va oliy o'quv yurtlarida maxsus talablarga javob beruvchi, jihozlangan psixologik kabinetni tashkil qilishi maqsadga muvofiq.

-amaliy psixologlarning seminarlari va ilmiy-amaliy anjumanlarida faol ishtirok qilishi kerak.

-O'zbekiston Respublikasining mafkurasiga, Konstitutsiyasiga, ijtimoiy, etnopsixologik, axloq-odob qoidalariga zid bo'lgan tekshirishlar o'tkazmasligi kerak.

Xulosa qilib aytganda ta'lim muassasasi amaliyotchi psixolog vazifasi o'ta mas'uliyatli kasblardan biri bo'lib, bolaning keyingi taraqqiyotini belgilab beruvchi omillardan biri bo'lgan ijtimoiylashuv jarayonining samarali kechishida, bola xulqidagi salbiy jihatlarni korreksiyalashda roli katta hisoblanadi. Bu lavozimda faoliyat yuritayotgan psixologlarning o'z kasbi yuzasidan puxta bilimlarga ega ekanligi muassasa va ota-ona hamkorligini samarali yo'lga qo'yishda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi PF-60-son Farmoniga 1-ilova, 39-maqсад. Elektron manba: <https://lex.uz/docs/5841063>.

2. Barotov Sh.R. Psixologik xizmat asoslari. –T.1999.

3. Bolshoy psixologicheskiy slovar / Pod red. B. G. Mesheryakova, V. P. Zinchenko. — SPb.; M., 2003.

4. Kruteskiy V. A. Osnovy pedagogicheskoy psixologii // Pedagogicheskaya psixologiya: integratsiya teorii i praktiki. — Stavropol, 2007.

5. Levitskaya A. A. Zadachi i perspektivi psixologicheskoy slujbi v sisteme obrazovaniya // Vestnik prakticheskoy psixologii obrazovaniya, yanvar–mart 2007. — № 1 (10).

6. Maktabgacha ta'lim tizimida psixologik xizmat. G'. Shoumarov, U. Qodirov / Uslubiy qo'llanma. Termiz, 2022.

7. https://ru.zahn-info-portal.de/wiki/Incheon_declaration